

TÜRKİYE'DE İLK VE ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

Ayten GENÇ

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Giriş

Günümüzde yabancı dil bilgi ve becerisinin önemi, uluslar arası ilişkilerine, iş birliğine değer veren, Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen ve bu üyelik için öngörülen koşulları yerine getirmeye çalışan Türkiye'de de yankı bulmaktadır; çünkü yabancı dil bilgisi, diplomatik, bilimsel, ekonomik vs. alanlarda uluslar arası iş birliği için ön koşuldur ve bu yolları açmak için adeta bir anahtardır.

Yabancı dil öğretimi, yabancı bir ülkenin dil bilgisini ve kurallarını öğretmekle sınırlanmaz. Öğrencinin yabancı bir dünyaya kapı aralaması, bu kapı aracılığıyla yabancıları, yabancı kültürleri tanıyabilmesi, anlayabilmesi, öz kültürün, öz olanın ayırına varması ve olaylara, insanlara bakış açısını genişletmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle, okul yaşamı sürecinde ve küçük yaşlarda bu amaçlar doğrultusunda öğretilen yabancı dil bilgi ve becerisi, bu olanakların gerçekleşmesine katkıda bulunabilir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de ilk ve ortaöğretim öğrencilerine sunulan yabancı dil öğretimini tanıtmak, öğretilen yabancı diller ile ders saatleri, öğretim programları ve ders kitapları konusunda genel bir tablo çizmektir.

1. Türkiye'de Okullarda Okutulan Yabancı Diller

Türkiye'de ilk ve ortaöğretim okullarında öğretimi yapılacak yabancı diller, Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşü alınarak Bakanlar Kurulu kararıyla saptanmaktadır (**Resmi Gazete, 1983: 24**). Nitekim söz konusu kararlar doğrultusunda, resmi ve özel Türk ilk ve ortaöğretim okullarında -genelde- yabancı dil olarak İngilizce, Almanca ve Fransızca okutulmaktadır.

Küreselleşme nedeniyle uluslar arası platformda yaygın bir biçimde öğrenilen ve öğretilen dil İngilizcedir. İngilizce, Türk insanının dünyaya ayak uydurma çabaları ve yabancı dil konusunda gereksinimlerinin değişmesi nedeniyle Türkiye'de de ön plâna çıkmıştır. İngilizce öğrenme, konuşma ve iletişim kurma yönünde belirgin bir eğilimin olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Okullarda da öğrencilerin neredeyse tamamı (%98.4) birinci yabancı dil olarak İngilizce öğrenmektedir. Almanca ve Fransızca ise, birinci yabancı dil olarak fazla talep görmemektedir (%1.6), daha çok ikinci yabancı dil olarak öğretilme durumları söz konusudur (**Genç, 1999: 307**).

Avrupa Eğitim Komisyonu'nun 1995 yılında yayımladığı *Öğrenen Topluma Doğru* başlıklı bildiriye, Avrupa Birliği vatandaşlarının ana dillerinin dışında en az iki Avrupa dilini yeterli düzeyde bilmelerinin ilke olarak kabul edildiği duyurulmuştur. Avrupa Eğitim Bakanlarının katılımıyla Polonya'nın *Cracow* kentinde gerçekleştirilen toplantıda, Avrupa Konseyi'nin *Yaşayan Diller Bölümünün* geliştirdiği standartlara uygun *Avrupa Dil Gelişim Dosyası* uygulamasına geçilmesine karar verilmiştir. Bu projenin amacı, Avrupa vatandaşlarını çok dillilik ve çok kültürlülüğe teşvik etmek, ilköğretimde birinci, ortaöğretimde ikinci ve üniversitede üçüncü yabancı dil öğrenmeye yönlendirmektir.

108 TÜRKİYE'DE İLK VE ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

Türkiye’de de, 2005 yılında bu uygulamaya geçebilmek için çalışmalara başlanmış, bu uygulamanın öncelikle yabancı dil ağırlıklı öğretim yapan özel ve resmi okullardan başlayarak bütün okullara yaygınlaştırılması plânlanmıştır (bkz. **Demirel, 2003: 18-19**). Bu bağlamda, günümüz Türkiye’sinde birinci yabancı dil olarak talep edilmeyen bir çok Avrupa dilinin, gelecekte ikinci yabancı dil olarak öğretilmesi söz konusu olacaktır.

2. Türkiye’de Okullarda Yabancı Dil Öğretimi

1997-1998 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan Eğitim Reformuna göre, ilköğretimin birinci basamağı sadece ana dilin öğrenildiği ve öğretildiği bir kademe olmaktan çıkarılmış, söz konusu öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan *İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesine* göre, yabancı dil dersi (İngilizce, Almanca, Fransızca dillerinden birisi) ilköğretim okullarının dördüncü sınıfından başlamak üzere zorunlu hale getirilmiştir. Bu programa göre, yabancı dil dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada iki saat, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda 4 saat okutulacaktır; ayrıca dördüncü sınıftan başlamak üzere haftada en az 1 en çok 3 saat takviyeli yabancı dil dersi verilebilecektir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: İlköğretimde Haftalık Yabancı Dil Ders Saatleri

Yabancı Dil Dersleri	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Zorunlu	2	2	4	4	4
Takviyeli	1-2	1-2	1-2	1-2	1-2
Seçmeli	-	-	2	2	2

1997 Eğitim Reformu sonrası, liselerin dokuzuncu sınıfında zorunlu birinci yabancı dil dersi haftada 4 saat okutulmakta, öğrencilerin seçmeli ders grubundan haftada 2 saat takviyeli yabancı dil dersi alma olanağı da bulunmaktadır. Ortaöğretim onuncu sınıftan itibaren öğrenciler *Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Türkçe - Matematik, Yabancı Dil Alanı, Sanat (Müzik / Resim)* ve *Spor* alanlarına ayrılmaktadır. *Fen Bilimleri(F) / Sosyal Bilimler(S) / Türkçe – Matematik (TM), Sanat (SA) (Müzik / Resim) ve Spor Alanı (SP)* alanlarının onuncu ve onbirinci sınıflarında zorunlu birinci yabancı dil haftada 4 saat, seçmeli ders grubundan takviyeli yabancı dil dersi haftada 2 saat verilmektedir. *Yabancı Dil (YD)* alanını seçen öğrencilerin ise, onuncu ve onbirinci sınıflarda haftada 8 saat zorunlu birinci yabancı dil dersinin yanı sıra haftada 4 saat takviyeli yabancı dil dersi alma olanağı vardır (bkz. **Tablo 2 / T.C. MEB, 1998**).

Tablo 2: Liselerde Haftalık Yabancı Dil Ders Saatleri

Alanlara Göre Yabancı Dil Dersleri	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf
F/S/TM/SA/SP	Zorunlu	4	4
	Takviyeli (Seçmeli)	2	2
YD	Zorunlu	4	8
	Takviyeli (Alan Seçmeli)	2	4

2.1. Yabancı Dil Ağırlıklı Okullarda Yabancı Dil Dersleri

Ülkemizde bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapmak ya da yabancı dili ağırlıklı olarak öğretmek amacıyla, yabancı dil ders saatleri ve öğretim programları ile

diğer liselerden farklılık gösteren Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler (*Anadolu Liseleri, Süper Liseler*) açılmıştır. Anadolu Liseleri, 1997 Eğitim Reformu öncesinde, hazırlık sınıfında haftada 24 saat yoğun yabancı dil öğretilen, orta ve lise kademeleri bulunan okullardır. Zorunlu ilköğretimin 1997-1998 öğretim yılından itibaren sekiz yıla çıkarılmasıyla, reform öncesi ortaokul öncesi ağırlıklı yabancı dil öğretimi yapılan hazırlık sınıfı, lise öncesine çekilmiş; ortaokul kademesi kaldırılmıştır. Bu durum, hazırlık dahil yedi yıllık Anadolu liselerinin hazırlık dahil dört senelik eğitim kurumları haline gelmesine yol açmıştır. Anadolu Liselerinin ve Süper Liselerin *Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Türkçe - Matematik Alanlarında* zorunlu yabancı dil dersleri hazırlık sınıfında haftada 24 saat, dokuzuncu sınıfta 8 saat, onuncu ve onbirinci sınıflarda 4 saat olarak düzenlenmiştir. Söz konusu liselerin *Yabancı Dil Alanında* zorunlu yabancı dil dersi haftada 24 saat, dokuzuncu sınıfta haftada 8 saat, onuncu ve onbirinci sınıflarda haftada 10 saat olarak düzenlenmiş olup takviyeli yabancı dil dersi dokuzuncu sınıfta haftada 2 saat, onuncu ve onbirinci sınıflarda haftada 4 saattir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerde Haftalık Yabancı Dil Ders Saatleri

Yabancı Dil Dersleri	Hazırlık	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf
Zorunlu	24	8	10	10
Takviyeli (Seçmeli)	-	2	4	4

Söz konusu liseler dışında bazı liselerde de örneğin, Fen Liselerinde de ağırlıklı olarak yabancı dil okutulmaktadır. Haftada 24 saat olmak üzere bir yıllık ağırlıklı yabancı dil öğretiminin yapıldığı hazırlık sınıfının ardından, öğrenciler dokuzuncu sınıfta haftada 6 saat, onuncu ve onbirinci sınıflarda haftada 4 saat, bu derslerin yanı sıra haftada 2 saat takviyeli yabancı dil dersi okuyabilmektedirler.

Günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, sayıları gün geçtikçe artan Özel Türk Kolejlerinin yabancı dil ders saatleri de, Anadolu Liselerinin yabancı dil alanındaki yabancı dil ders saatlerine uygun olarak düzenlenmektedir.

2.2. Okullarda İkinci Yabancı Dil Öğretimi

Polat (2001: 33), yabancı dil öğretim programlarının tek bir dille sınırlı tutulmasının, Avrupalılık bağlamında artık aşılması ve değiştirilmesi gereken bir eğitim anlayışı olduğunu belirtmektedir. Nitekim 1995 yılında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde ikinci bir yabancı dil öğrenilmesi / öğretilmesi gerektiği konusunda alınan kararlar birlikte, Türkiye'de de öğrencilerin ikinci bir yabancı dil öğrenmeleri gündeme gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yaptığı çalışmalarda bu konuyu dikkate alıp eğitim sisteminde bu yönde değişikliklere gitmiştir. Nitekim 1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlanan Eğitim Reformu ile ikinci yabancı dil dersi, ilköğretim altıncı sınıftan itibaren seçmeli bir ders olarak sunulmuştur (bkz. Tablo 1). Bu durumda öğrenci, *bilgisayar, drama, güzel yazma ve konuşma, turizm, tarım ve yerel el sanatları* gibi yedi seçmeli ders arasından haftada 1-2 saat verilen ikinci yabancı dil dersini alabilme olanağına sahiptir (bkz. T.C. MEB, 1998: 1013).

Süregelen çalışmalar, ortaöğretimde de (liselerde) ikinci yabancı dilin zorunlu olarak okutulması yönündedir. İlk olarak 2000-2001 öğretim yılından başlayarak bütün Anadolu Öğretmen Liselerinde ikinci yabancı dil dersi zorunlu seçmeli hale getirilmiştir. *Ortaöğretim kurumlarında en az bir yabancı dilde öğretim düzeyine uygun sözlü ve yazılı iletişim kuran bireyler yetiştirilmesinin yanı sıra; ikinci yabancı dilin de zorunlu ders olarak öğretim programlarına konulması* şeklinde bir karar alınmış (bkz.

110 TÜRKİYE'DE İLK VE ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

T.C. MEB, 2002:745); ancak bu karar henüz uygulamaya geçirilememiştir. Şu anda seçmeli konumunda bulunan ikinci yabancı dil dersi lise dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıfların - yabancı dil alanını seçen öğrencilerin dışında - haftada 2 saattir (bkz. Tablo 2) *Yabancı Dil* alanını seçen öğrencilerin ise, onuncu ve onbirinci sınıflarda haftada 4 saat *İkinci Yabancı Dil* dersi alma olanağı vardır (bkz. Tablo 4). Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin ikinci yabancı dil ders saatleri de aynı şekilde belirlenmiştir.

Tablo 4: Liselerde Haftalık İkinci Yabancı Dil Ders Saatleri

Alanlar	9. Sınıf	10. Sınıf	11.Sınıf
F/S/TM/SA	2	2	2
YD	2	4	4

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, sayıları gün geçtikçe artan Özel Türk Okullarında özellikle ikinci yabancı dil öğretimine önem verilmektedir. Ders saatleri, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerin yabancı dil alanındaki ikinci yabancı dil ders saatlerine uygun olarak düzenlenmektedir.

Okullarda ikinci yabancı dil olarak en çok tercih edilen dil Almancadır. İki Almanya'nın birleşmesinden sonra Avrupa'nın güçlü bir ülkesi konumuna gelen Almanya ile geçmişten günümüze ticaret, turizm, bilim, kültür vb. gibi çeşitli alanlarda sürdürülen ilişkiler, Avrupa'da 100.000.000 kişi tarafından konuşulan dil olan Almancanın Türkiye'de de tercih edilmesine neden olmaktadır. Geçmişten günümüze Türkiye'de yaygın bir biçimde ve okullarda öğretilen Fransızca ise, son yıllarda giderek gerek birinci gerekse ikinci yabancı dil olarak sınırlı bir öğrenci kesimi tarafından seçilen ve öğretilen bir yabancı dil konumuna geçmiştir.

3. Türkiye'de Okullarda Okutulan Yabancı Dil Öğretim Programları ve Ders Kitapları

Okullarda okutulan yabancı dil öğretim programları, Atatürk İlkeleri, T.C. Anayasası, hükümet programları, beş yıllık kalkınma plânları ve yıllık programlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın teşkilât ve görevlerini belirleyen kanun hükmünde kararname, Milli Eğitim Şuraları ile Talim ve Terbiye Kurulu kararları gibi temel unsurlarla yönlendirilmektedir. *Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu* ile *Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Yönetmeliği'nin* de dikkate alındığı eğitim plân ve programlarını hazırlamak görevi Talim ve Terbiye Kurulu'na verilmiştir (bkz. **T.C. MEB, 1991: 17-19**). 70'li yıllardan günümüze sürdürülen *Avrupa Konseyi* ile iş birliği çerçevesinde geliştirilen ve öğretim yılına, okul tipine, dersin zorunlu ya da seçmeli oluşuna göre değişen yabancı dil öğretim programları, öğrencinin aktif katılımını esas alan öğrenci merkezli yaklaşıma dayalı geliştirilmiş olup, genel amaçlar arasında, *öğrencinin seviyesine uygun olarak dinlediğini, okuduğunu anlayabilmesi, duygu ve düşüncelerini yazabilmesi, konuşabilmesi ve farklı kültür ve kültür değerlerini hoşgörü ile karşılayabilmesi* vs. bulunmaktadır (bkz. **T.C. MEB, 1999: 573**). Derslerde okutulan kitaplar bu programlara uygun olarak yazılmıştır. Deneyimli Türk yabancı dil öğretmenleri ve yabancı danışmanlardan oluşan komisyonlara yazdırılan bu kitaplar, genelde resmi okulların bir çoğunda okutulmaktadır; ancak yabancı dil öğretim yöntemlerinin, buna bağlı olarak da programların geliştirilmesi, yenilenmesi vb. gibi nedenlerle, yabancı dil ders saatleri diğer okullardan fazla olan Yabancı Dil Ağırlıklı Okullara uygun kitap yazılamamıştır. Bu konudaki gereksinim, Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayladığı ve okullarda okutulması uygun görülen ithal kitaplar yoluyla karşılanmaktadır.

4. Değerlendirme

• Yabancı bir dünyaya açtığı kapı aracılığıyla yabancıyı, yabancı kültürleri tanıyabilme, anlayabilme, öz olanın bilincine varabilme ve kişinin ufkunu genişletme olanağı sunan yabancı dille, küçük yaşlarda tanışmak önemlidir. Kimlik, dünya görüşü edinme sürecini yaşayan öğrencilerin bu duygu ve düşüncelerle yetiştirilmesi, sadece bir ülkenin değil bütün ülkelerin görevi olmalıdır; çünkü zamanla yoğunlaşacak bu edinim, öncelikle barışı ve huzuru kendi içinde duyumsayan gençlerin yetişmesine katkıda bulunacaktır. Okullardaki yabancı dil dersleri de, öncelikle bu katkı nedeniyle dikkate alınmalıdır.

• Günümüzde bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'deki okullarda da birinci yabancı dil olarak İngilizcenin öğretilmesi söz konusudur. Bu durum, bir çok alanda İngilizcenin iletişim dili olarak kullanıldığı uluslar arası ilişkileri kolaylaştırmakta ise de yabancı dil olarak tek dilin hakimiyetini gündeme getirmektedir. Sadece Türkiye'nin değil, bütün ülkelerin bir çok alanda bir çok yabancı dili iyi bilen insanlara gereksinimi vardır. Bu nedenle Almanca, Fransızca gibi geçmişten günümüze okullarda öğretilen diğer dillerin de birinci yabancı dil olarak öğretilmesini teşvik edecek çözümler bulunması, hatta yelpazenin sadece Avrupa dilleri ile de sınırlı kalmamasına özen göstermeli, komşu ülkelerin dillerinin öğretimi için de projeler üretilmelidir.

• Bilimsel çevrelerce kanıtlanmış olan *yabancı dilin küçük yaşlarda daha verimli ve başarılı bir biçimde öğrenildiği* gerçeğinden yola çıkıldığında, okullardaki yabancı dil öğretimi daha da önem kazanmaktadır; çünkü amaç sadece bilgi aktarmak değil, aynı zamanda beceri edindirmektir. Kişi her yaşta bilgi edinebilir; ancak her yaşta beceri edinmek kolay değildir. Bilgi ve beceriye dayanan yabancı dilin ise, küçük yaşlarda edinilmesi bu nedenle önemlidir.

• Çokdillilik, çokkültürlülük projeleri geliştiren Avrupa Birliği'ne bağlı bir çok ülkede, okullarda ikinci yabancı dilin öğretilmesi teşvik edilmektedir. Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecine girmek isteyen Türkiye'de de bu yönde çalışmalar yapılmaktadır. Süregelen çalışmalar çerçevesinde, birinci yabancı dil öğretiminde verimliliğin değerlendirilmesi, bilgi, birikim ve deneyimlerin ikinci yabancı dil öğretimine yansıtılması önem taşımaktadır.

• Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana yabancı dil öğretimi sürdürülmektedir. Yabancı dilin öğretildiği okullar çeşitlilik göstermektedir. Bu alanda bir çok deneyim kazanılmıştır. Söz konusu deneyimlerin, küreselleşme nedeniyle okullarda neredeyse bir yabancı dilin öğretimiyle sınırlandırılmaması, diğer dillerin öğretimine de yansıtılması gereklidir; ancak öğrenci ve veli taleplerinin İngilizce doğrultusunda olması bu durumu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerini sınavla alan Yabancı Dil Ağırlıklı Liselere, öğrencilerin ilköğretimde yabancı dil olarak Almanca ya da Fransızca öğrenmiş olmaları koşulu getirilmesi vb. gibi çözümler bulunmalıdır.

KAYNAKÇA

- DEMİREL, Ö., (2003), **Yabancı Dil Öğretimi Dil Pasaportu Dil Biyografisi Dil Dosyası**. Ankara: Pegem.
- GENÇ, A., (1999), **İlköğretimde Yabancı Dil**. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 10, 299-307.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (1998). Tebliğler Dergisi, 2492, 1013.
- T.C. MEB (1999). Tebliğler Dergisi, 2504, 573.
- T.C. MEB (2002). Tebliğler Dergisi, 2540, 745.
- POLAT, T., (2001). **Avrupalılık Bağlamında Kültür Boyutuyla Yabancı Dil**. Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi. Studien zur deutschen Sprache und Literatur XIII., 29-39.
- T.C. Resmi Gazete (19.10.1983), 18196. 24.